

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מדות והליכות

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

ספורים בפרשה

וירא אליהו באלוני מפרא (יה, א) - נוטריקון מבי"א, הראה הקב"ה לאברהם אבינו את ארבע המלכיות שישעבדו את ישראל שהם נוטריקון מבי"א - מדי, בבל, יון, אדום. אך לבסוף מבי"א ה' גואל לבני בניהם, בזכות מבי"א - נוטריקון מ'תן ב'סתר י'כפה'א'ה, בזכות מצות צדקה, ובזכות מבי"א - מ'לך ב'משפט י'עמיד א'רץ, ב'ישר ואמת בין אדם לחברו. (לקוטי חז"ל)

ישב פתחיהאהל (שם) - בגימטריה להכניס את האותיות. כהם - נוטריקון כיצאת חמה מ'צרתיקה. כהם חיים - בגימטריה דם מילה. (שעשועי לשון)

וירא וידין לקראתם (יה, ב) - אמרו חז"ל, כי גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, ולכן קם אברהם לקראת אורחיו אף שהקב"ה בא לבקרו ביום השלישי למילתו. אומרים בדרך צחות, כי שני צדיקים היו בדורות הראשונים, חנוך ואברהם. חנוך עבד את קונו בהתבודדות ובדורות גבוהות, ורצה להיות קרוב לשכינה. עד כי זכה והתקדם בו "ואנינו כ"ל קח אותו אלפים", ואילו אברהם היה יורד אל העם, מכניס אורחים ומקרבם לתורה. מי משניהם גדול יותר? הרי אמר גדולה הכנסת אורחים של אברהם, יותר מאשר הקבלת פני שכניה של חנוך... (אמרי מאיר)

וישלח את לוט מתוך ההפכה (ט, כט) - לוט אותיות וט"ל המרמזות על התורה הקדושה, שעליה נאמר תול פטל אמת, ובדברי חז"ל טל תורה מחיהו. לוט מרמז ליצר הרע, ועל ידי התורה אפשר להפך את היצר הרע לטוב. כי ט"ל נוטריקון ל"ב טהור, וגם מרמז על ל"ט מלקוח, ועל ידי התורה מהפכים את לוט מתוך ההפכה, ומהפך את האותיות לט לטל. (חסד לאברהם, דרוסק)

כי ביצחק יקרא לך זרע (כא, יב) - התבות יקרא לך זרע הן נוטריקון ז"ל, והוא פידוע השם הי"ג מהשם המפרש בן ע"ב אותיות. ולפי מה שגלה האר"ז ל שפרשת "והיה אם ישמע" מבונת פגנז שם ע"ב עד תבת "ושמתם", יוצא שתבת "את" שבפסוק "לאהבה אתה" אלוקה', שהיא התבה הי"ג בפשיטה, מבונת פגנז השם הי"ג שהוא ז"ל, והוא כאמור נוטריקון יקרא לך זרע, והוא פגנז פני. ותבת ז"ל היא גם נוטריקון ז"כר יצחקי ל'חיים - פגנז יצחקי, וגם נוטריקון ז'בולן ל'חוף ימים - פגנז יצחקי. מבוא, שהפכה של "כי ביצחק יקרא לך זרע" מוללת בה את שלש הפרכות: פני חיי ומזוני. (רבי שלמה זלמן מו"לפול)

בפרשת העקדה יש 307 תבות, פגנזן אשה עם הפולל, כי בשעת העקדה נולדה אשתו של יצחק, ושמה רבקה"ה גם הוא בגימטריה 307. (בית ישראל)

מגזמת מעבר לכח אנוש. רק לאחר שעה ארבע, אחרי שפלה במעט את כל הפכר הגדולה והרבי נסה להציע לו פרוסה נוספת, נאנק האיש ואמר: "לא, אני כבר לא מסוגל להכניס לפה אפילו פרוסה..." נסה הרבי לבקר בעדיניות אם כך הוא רגיל לאכל מדי יום, והאיש השיב: "מעולם לא אכלתי בה הרבה, אלא שכאשר ראיתי עד כמה הרבי שמח ונהנה מאכילתו, וממש הרגשתי כי כל פסת לחם שאני אוכל מסיפה לו בריאות ונחת, הכרחתי את עצמי לאכל עד כדי מסירות נפש, רק כדי לגרם לרבי עוד קצת הנאה וענג רוח..."

רבי אליהו חיים מיזל, רבה של לודז', היה אחד מעמודי החסד הנוצרים, ונשתמרו ספורים רבים על פעולות הצדקה והמסירות שלו למען הפלך והפרט. ספר אחד מתלמידיו, כי פעם הסב לשלחנו של רבי אליהו חיים בליל שבת קודש יחד עם אורחים רבים, והיו כבר בעצומה של הסעודה ואף הגישו כבר את המרק. והנה נכנס אדם אחד, החל אומר "שלוש עליכם" בקול רם, בהונות ידיו ותחובות פאגנטו והוא מהלך אנה ואנה בפתח שלו. "אמרתי בלבי", כך ספר התלמיד שהסב לשלחנו, "כי בודאי אחד מבני הבית הוא, אף התברר שאינו אלא אורח בלתי קרוא". הרבנית הפצירה בו לקצר באמירת הפזמונים, שכן כבר הגישו את המרק, ועד שיאכל את הדגים יתקרה המרק. קדש האיש על היין, ומשלבגם אותו תקף אותו שעול חזק ונורא, עד שבמעט פחנק. כל המסבים נבהלו משעולו, שהתמשך כל זמן הסעודה. הרב התעניין בשלומו של האורח, והלה ספר כי הוא חולה בראותיו, ולאחר תפלת ליל שבת לא מצא אדם שיוסבים לארחו בגלל שעולו ומחלתו, עד שהגיע לבית הרב מיזל. הנוכחים לשמע על מחלתו המדבקת, אך לפליאתם שמעו את רבי אליהו חיים אומר לאיש במאור פנים ובכל רחמן: "הנה מזמן להגיע אלינו גם למחרת, בסעדת יום השבת".

ויקרא את יצחק בנו (כב, ט) מנהל חנוכי שאל פעם את הרבי מליובאוויטש, כיצד ינהג עם תלמידים צעירים שהתפלה ארבה מדי בשבילם, ועל אילו קטעים הוא יכול להורות להם לדלג? בדרך-כלל רגילים רבים, ואפילו אנשים מבגרים, לדלג על פרשת העקדה והקרבנות שבתחלת תפלת שחרית, אולם הרבי יעץ לו דוקא להפך: "לא חשוב בליבך מה שאתה מדלג, אבל על פרשת העקדה, שבה מספר על מסירות הנפש של אברהם אבינו, אל תדלג..." וכפי שהסביר בשיהיה, כי במעשה העקדה פתח אברהם אבינו את דרך מסירות הנפש לכל צאצאיו, והשריש בהם כי יש לעשות את רצון ה' בלי שאלות, מתוך מסירות מחלטת וקבלת על מלכות שמים.

יקח נא מעט מים (יה, ד) חסיד אחד נכנס אל ה"פני מנחם" מגור, וספר לו כי הוא חושד באחד מירדיו, אדם נבדל, כי הוא נכשל במעשה שאינו הגון, ובקש מהרבי עצה איך להתנהג כלפי האיש, שכן כבר למדונו חז"ל שיש לנהג בדרך של "פגדו וחסדו". אמר לו הרבי, כי ה"מקור ברוך" מסרטי'ו'ניץ מצא בדברי הפסוק "יקח נא מעט מים", שאף שאברהם חשד באורחים שהם ערבים המשמחוים לאבק רגליהם, בקש רק מעט מים, ואילו כאשר בקש לכבדם הגיש להם שלש לשונות של חרדל, כדי ללמדנו שאת "פגדו" יש לעשות במדה מרבה, אבל את "חסדו" די במעט מים... ובשורה ה"פני מנחם" שלא נחה דעתו של השואל החושד בחברו, התבטא בשונה מטבעו: "אני יושב על פסא האדמו"ר מגור, ומן השמים מסייעים לי בעצה ותושייה. אני אומר לך בפה מלא, כי אין כל אמת בחשד שלך, ויכול אתה לסמוך על דברי פאולו הייתי נוכח בשעת מעשה". הדברים עשו על השואל רשם גדול, ולמים אכן התברר כי לא היו דברים מעולם כפי שחזה הרבי. אולם עקר התפעלות האיש הייתה, מכך שהרבי היה מוכן לגלות טפח מכוחותיו השמימיים, כדי להשפין שלום ולהרבות אהבה בישראל.

וסעדו לבכם (יה, ה) ביתו של רבי מרדכי מנדבורנא היה פתוח לכל דכפין, וכל מי שנקלע לעיר ידע כי על פתחו של הרבי אפשר להתדפק גם באישון לילה. פעם נקלע יהודי אל המקום בשעה מאחרת בלילה, וכמוכן עשה את דרכו אל בית הרבי ובקש להתארח בו. הרבי בעצמו קבל את פני האורח, שכן הנבאים כבר לא שהו בבית בשעה בה מאחרת, ובמאור פנים הציע לאורח מטה נוחה. "שמא רעב אתה?" שאל הרבי, והלה השיב בחיוב. טרח הרבי בעצמו במצות הכנסת אורחים, והשיב את האורח אל השלחן, ופנה להביא לחם וקמח לפניו. באותם ימים, בהעדר תנור אפייה בבית, היה נהוג לאפות במאפייה העירונית בפרות גדולות של לחם, ומתן היו אוכלים בני המשפחה במשך ימי השבוע. נטל הרבי כפר לחם שלמה, פרס ממנה פרוסה גדולה, מרח עליה קמח, והגישה לפני האורח. וכדי להנעים עליו את אכילתו, ישב הרבי יחד עמו אל השלחן והיה לו לצותא. האורח אכל בתאבון את הפרוסה הגדולה בלה, אף שהיה בה כדי סעודה שלמה יותר, וכשפלה את מזונו, שאל הרבי אם ירצה לאכל עוד, והלה השיב בחיוב. שוב פרס הרבי לאורח פרוסה גדולה, שיש בה כדי שביעה יותר, וכשהאורח בלה גם אותה, בקש הרבי שוב לדעת אם ירצה פרוסה נוספת, ואכן הלה בקש לאכל עוד. והרבי לא נלאה מלסרף שוב ושוב כדי להגיש לאורח את מזונו, אף שהלה אכל כמות

והנה שלשה אנשים נצבים עליו

החסיד רבי פרץ מוצ'קין, היה איש מורם מעם, שעוד מנעוריו היה יגע בתורה בנגלה ובחסידות, ופעל רבות לבלות את חלקת היהדות ברוסיה שהיתה נתונה אז תחת שלטון הקומוניסטים, ובמסירות נפש עסק במלאכת הקדש, בשחיטה בשרה ובהקדשת תורה, בלי כל פחד מהסכריוס רודפי הדת. בשנות מלחמת העולם השנייה, עבר ר' פרץ עם משפחתו להתגורר בטשקנט שבמדינת אפגניסטן במעמקי רוסיה, בה העלימו השלטונות את עינם מפעילות יהודית, והגולים חשו במחוז הקלתי מה מסבסלם. ר' פרץ ובניו החלו מיד בפעילות צבורית למען הגולים, וכפי שספר למשל רבי יצחק קרב קופלמן ראש ישיבת לוצרין בשוין, כי הוא התגלגל עם עוד כמה תלמידי ישיבה לטשקנט, כשהם עיפים ומתששים מחסר תזונה. והנה פונה אליהם צעיר מחסידי ליובאוויטש, שלאחר מכן נודע כי שמו ליב'ל מוצ'קין, בנו של ר' פרץ, והוא מהר להזמיןם לבית משפחתו. האם המסורה בשלה בעבורם מזון, ומקום היינו את נפשם במשך ימים ארוכים.

ביוון שרב החסידים שגלו מרחבי ברית המועצות, השתכנו בעיר סמרקנד שבה היה הרבז הגדול של חסידים ואנשי מעשה בתקופת מלחמת העולם השנייה, היה ר' פרץ נוסע מדי פעם בדרך ארצה מטשקנט לסמרקנד, בנסיעה עלי גפי משאית מקרטעת, טעונת בדי אריגה, וכל מגמתו להפגש עם ידידיו ולהתעד עמם בשעורי תורה וחסידות, להעניק מזון לנשמה למרות התלאות והרעב, ולדעת מה חזבת האדם בעולמו.

בחודש איר תש"ה, הסתיימה מלחמת העולם השנייה וכא הקץ לשואה האיומה של יהדות אירופה. אולם יהודי רוסיה המשיכו עדיו לסבסל מעלו של השלטון העיון, וגם רבים מאלו שנמלטו מאימת הנאצים בפולין ובמדינות נוספות, שהו עדיו בגולת רוסיה, כשהם מבינים כי אין להם לאן לחזור, וכי הם נותרו בודדים ממשפחתם הענפה שנכחדה כלה בידי הנאצים הארורים. באותם ימים הצטרף ר' פרץ לנסיעה של בנו ר' יהודה ליב שארגן העברת משאית סחורות לסמרקנד. יחד עמו היו שנים מגדולי חסידי חב"ד, רבי אברהם דריון ורבי יונה בן, וכן בחור צעיר בשם זאב קסלמן, בן המשפיע הנודע רבי שלמה חיים. המשאית היתה 'טרנזיט', ומדי פעם היתה נתקעת בנסיעה, והנוסעים נאלצו לרדת ולבצע בה תקון. הנסיעה עצמה היתה מסכנת, שכן על הדרך בין שתי הערים היו מחסומי צבא רבים, וכיון שלנוסעים היו תעודות פטור מזיפות מהצבא האדום, חששו להציגן בפני החיילים, ובכל פעם שהתקרבו לנקודת ביקור, היו מתקדמים רגלית, עוקפים את המחסום, ועולים שוב למשאית. מסבה זו ארכה הנסיעה לסמרקנד במשך יומה ומחצה, במקום שעוד מספר.

באמצע הדרך, בסמוך לכפר נדח בשם מזוזול, נתקעה המשאית בעקשנות, וסרבה להמשיך בדרךה, ויהי מה. כל הנסיונות לא הועילו, ולא היתה בררה אלא להכנס אל הכפר ולחפש מכונאי. בכניסתם אל הכפר הנדח, לא צפו לפגוש אדם מישאלי, ומה הפתעו באשר לפתע ראו מולם משפחה יהודית. הללו נדהמו וקראו: "יהודים, שלום עליכם!" ואם המשפחה אמרה לבעלה בקול: "נו, עכשו נובל לדרך פדיון הבן לתינוק הבכור שלנו!" ר' פרץ והחסידים שעמו הבינו, כי מדובר במשפחה יהודית צעירה שברחה מפולין לרוסיה עם פרץ המלחמה, וכמו הרבה משפחות של פליטים הם היו בבחינת אוכלים ונדרים באפגניסטן. ואכן בני הזוג התגלגלו כל אחד במסלולו הוא בבירחתו מעסק הבקא לאפגניסטן, ויד ההשגחה הפגישו ביניהם בכפר הקטן, באשר עמם גם הנריי הבעל עמם נמלטו יחד. הם התחתנו בכפר הנדח, וחדש ימים לפני הגעת ר' פרץ ובניו, נולד להם בן בכור. אך בכל הכפר לא היו מספיק יהודים כדי לקבץ מנין לעריכת פדיון הבן, ובנראה גם בהן לא היה עמם כדי לפדות אף בלי מנין, ואין פלא אפוא שבאשר ראתה האם הצעירה את הנוסעים היהודים, היא בה שמחה כי נתן יהיה לפדות את הבן הבכור. אלא שהבעל נענה ואמר לאשתו: "פדיון הבן ברצונך לעשות? והרי אפילו ברית מילה עדין לא ערכנו לו!" התברר, כי התינוק בן החדש עדין לא נמול, באין מזהל בכל הנישיון.

ר' פרץ שומע את השיחה בין ההורים, והוא פורץ בהתלהבות עצומה: "הקשיבו יהודים! אמןם כבר לא מלתי במשך שנים, אך אני יכול למול את בנכם ולהכניסו בביתו של אברהם אבינו!" כל יהודי המקום נאספו, בהם פמונן גם הסב והסבתא של התינוק, ויחד עם הנוסעים הם היו בדיק עשרה יהודים. חיש מהר נקראה הבת, ומיד לאחריה נפדה הבן פדת וכדין. ר' אברהם דריון היה הסנדק, ר' פרץ היה המוהל, ור' יונה היה הכהן בפדיון הבן. "ואני", כך ספר ר' זאב קסלמן, שהצטרף באמור בבחור לנסיעה פלאית זו, "עמדת והרהרתי בלבי בשעת הבטית והפדיון, במה זכה תינוק זה בכפר הנדח באפגניסטן, שהקב"ה שלח אליו שלשה יהודים חסידים בה נכבדים, כדי להכניסו בביתו של אברהם אבינו לפדות אותו בהלכה".

בעת סגרת הבת, נעמד המוהל ר' פרץ, ונגלה מימד שימי של ממש על גלגול המאורעות בהשגחה עליונה. "למעשה", אמר ר' פרץ, "לא תכננתי לנסע הפעם מטשקנט לסמרקנד, אלא שבימים קודם לכן, בעודי לון על מטתי, חלמתי חלום ובו אני שומע קול שאומר לי: 'קום, צא לדרך, מצפה לך מציאה. לא יחסתי פמונן חשיבות לחלום והמשיכתי לישן, וגם באשר החלום שב בשנית התעלמתי ממנו. אלא שבפעם השלישית חשתי כאילו מישהו סוטר לי על לחיי, והקול נשמע במקרה מדוע אתה יושן? הלא אמרתי לך כי תצא לדרך, מפני שמצפה לך מציאה!" כשקם ר' פרץ ממטתו, הוא הודיע לבני ביתו כי הוא יוצא לדרך, אך ביון שבחלום לא נמסר לו לאן עליו לנסע, החליט להצטרף לבנו שעמד להוביל סחורה במשאית שלו לסמרקנד. כל הדרך חשב ר' פרץ על החלום המוזר, ולא הבין איזו מציאה הוא עומד למצא, אך כשנלקח לכפר הנדח, נודע לו על הילד היהודי בן החדש, שעדין לא נמול ואף הגיע לזמן פדיונו, הבין היטב לאיזו מציאה התכונן בחלום.

נקל לשער, את הרשם העז שעשה ספורו של ר' פרץ על השומעים שהתכנסו לסעדת הבת בכפר הנדח, והנוכחים תושבי הכפר החלו מאז לכנות את אביו של הרך הנולד בפניו אביו של בעל הנס'. ובעל הנס' הוא פמונן הילד הנמול בבבדו ובעצמו. בעבור זמנמה, הגיעה אל בית המשפחה בכפר מעטפה, ובה כסוס פסוף נקבד ששלח להם ר' פרץ, המוהל מטשקנט - מתנה לרגל הפדה והבטית. וכן במקום שהם ישלמו שכר טרחה למוהל, פמקבל, המוהל הוא זה ששלם להם...

לזמים התבררה זהותו של הילד הנמול, והספור העלום קבל לפתע אות חיים של ממש. שמו רבי שמעון יעקב ב"ר ישעיה יהודה אילנבך ז"ל, איש חסיד יקר שבגרינין. הוא התגורר במשך שנים בקרית אטא, שם שמש במקומו נפלא בתלמוד תורה "תורה תמימה", ולאחר שנים עלה להתגורר בירושלים עיר הקדש. היה דבוק לצדיקי הדור, ובראשם אל בעל ה"חלקת יהושע" מביאלי, ואף זכה להסתלק ביום ההולא של רבו, אור לכ"א בשבט בשנת תשפ"ג, וזכה להעמיד דור ישרים יבך.

רבי עמרם חסידא ז"ע

ליום ההולא, ט"ז בכרחשון תקצ"ז

צדיק נשגב ובעל מדרגה, אשר התחם סופר העריצו וכתב עליו שהוא פני בכל חורי תורה וכו' ונשיא אלקים. שם משפחתו היה וזונונים, ועל-שם חסידותו כונוהו "רב עמרם חסידא" כפי האמורה הנכלל רב עמרם חסידא הנזכר בשם שהתפרסם בחסידותו הגדולה.

מוזל כ"ד כפר בשטח ברבנות בקהלות בהגריה, ובשנת תקפ"ו עלה לארץ ישראל והשתקע בצפת. נתקבל בה בחינתו בן ארבעים בלבד, ולפני פטירתו ברח בשם ומלכות: "ברוך המאיר לעבדיו מאור הנגה מששת ימי בראשית". עוד בחייו נלה כי בבית העלמין הישן בצפת, בו כבר לא קברו כמאה חסידים שנה, יש מקום פני בין ציון הארזיל והאלשיך הקדוש, ואכן שם נטמן.

מנעוריו נבר בקדושתו והשגתו העליונה, ובגיל שלש התעורר פעם משנתו בבכיות, וספר שראה בחלום כי אביו שכח להעמיד ליד מטתו מים לנטילת ידים. בילדותו התאכסן אצל קרוב משפחה, ובעת שישן בלילה, חש אחד מבני המשפחה לבראותו מפני הצנה, וכספו במעיל צמר. לפליאתו ראה את הילד מודעוע בשנתו ושומט מעליו בעודו ישן את המעיל. נסה הלה לכסותו, אך הילד שב ונשט את המעיל, וכשספרו זאת לאביו הורה לביק את המעיל, ואכן התברר שהיה בו שטנו, והיה הדבר לפלא כיצד מן השמים מנעו אותו שלא יבוא ליד חסא. בחינתו כבן חכם, ספר רבו על התנא יונתן בן עזיאל ששעה שהיה לומד כל עוד הפורח עליו היה נשדף, התלהב הילד ואמר: "אי ספק, כי העופות שנשרפו באש תולדתו של התנא הקדוש, היו בודאי עופות טהורים, כי אלו היו טמאים לא היו זוכים לקדו". התפעל המקלד מהשגתו של הילד הקטן, וכשספר זאת לרבי נתן אדלר, התפעל אף הוא ונבא לו גדולת ונצחיות.

בחינתו כבן שמונה, נשב רבו ונבא את הסתלקותו של האבן מוילנא שנסתלק בבת הספוט תקנ"ה, ואמר כי בעולם נפטר חלל גדול בעדור תורתו של הגר"א. פרץ הילד בבכי, ועל-אחר קבל על עצמו להשלים את החסר, והוסיף עוד שעה בלמודו כשהוא משיבם קום שעה לפני התפלה, ובקבלתו זו עמד כל ימיו. ואמר, כי בשעה זו קנה לו שלמות בתורה יותר מאשר בכל היום בלו, וגדולי הדור אמרו כי מדעתיו על הסתלקות גדול הדור עקדו לו להיות גדול הדור.

יוסיפה דעת

על תחילת הפרשה "וירא אליו ה'", מובא באבן-עזרא: "הנה קצת אמרו כי השם ג' אנשים הוא אחד, והוא ג' ולא יתפרדו. והנה שכתב ויבואו שני המלאכים סדומה", המעניין מסיק, כי אבן-עזרא מביא פירוש מיהמנין אלא שהוא משיג עליו, ולכן הוא מנדיף את הפירוש האחר (שהוא פירוש הרמב"ם במורה נבוכים, שהמלאכים לא הגיעו בפועל אל אברהם, אלא ראה אותם במראות הנבואה, וכן כתב הרשב"א כחכ"י ב"ה אלה דברים סותרים הכתוב, אסור לשומעם אף כי להאמין בהם"), אלא שלמשה נשמטו ממאן שתי מלים חשובות, המופיעות בכאבני-הירדן ובדפוסים קדומים, והנוסח המקורי הוא: "ותעו רוח אמרו", וכונתו אבן-עזרא כמובן על הנוצרים המאמינים ב"שליש", להרכיב את האלקות על-ידי האב ובנו והרוח ע"פ, וניסו להוכיח את אמונתם האוילית מן הכתובים, כגון "עשה אדם" לישן רבים, וכן בספוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" שיש כאן שלושה שמות קודש, כפי שהזכיר הרמב"ם באגירתו הדיונה "תחית המתים", וכדי להוציא מלב הטועים כתב את אחד מ"ג עיקרי האמונה שהבורא יתברך הוא יחיד ויחידותו מבורה ומוזה בשום פנים, והוא לכדו אלקינו היה הוה ויהיה".

מקור דברי אבן-עזרא מה"אמונות והדעות" של רס"ג (פרק ו') שם דוחה את טענת השליש של הנוצרים, וכותב: "ואחרים חושבים בענין וירא אליו ה' באלונו ממרא, ואומרים שזה הענין אשר נראה לאברהם הנקרא בשם הזה הוא שלושה", ובלעג הוא כותב: "כי אלה הם סכלים מהכל", מפני שלא התנינו לסוף הענין שבו תבין "ויפנו משם האנשים וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה'", משמע האנשים כבר הלכו, וכבוד ה' עומד ואברהם לפניו.

כמה ממפרישי אבן-עזרא שלא הכירו את הנוסח המקורי, הרחיקו לכת והסבירו את הדברים בפירושים זרים בכרם ישראלי, כמו בחינת "תורת חיים": "כי השם חיים" שנגלה לאברהם הוא ג' אנשים שראה, הוא אחד, והוא גם שלושה ואינם נפרדים להיות פחות". וכך גם פירש ב"דעת עזרא" ש"השמות המבוררת בבסוק דין נגלתה אליו בצורתו שלש אנשים שהיו מלאכים", ואת הטענה כי אבן-עזרא מתכוון נגד מאמיני השליש הוא דוחה בטענה ש"לו היה מתעמת כאן עם כופרים, היה בוחר בלשון הרבה יותר תוקפנית כדרכו".

ואכן ככת' ואטיקו ש פירוש אבן-עזרא מתחיל הקטע "אמרו", והמלים "ותעו רוח" נשמטו מאימת הצנזורה, אך נוספו מלמעלה בידי המועתיק, ובכת' פאריס ניכר כי כמה מלים מחוקות. הדמיינים שראו את המלים כתובות למעלה, חשבו שהן חספה בלבד ולכן השמיטו אותן, ולא השכילו להבין כי המלים היו במקור דברי אבן-עזרא.

וישלח את-לוט מתוך ההפכה

למה זכה לוט שהקפ"ה זכר את אברהם ובזכותו שלח את לוט מהפיכת סדום? מפרש רש"י: "שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאברהם במצרים על שרה - אחותי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו. לפיכך חס הקפ"ה עליו".

להלן ספור נפלא, על אחד מיקירי ירושלים של מעלה, אשר הקדיש את חייו לתורה, עבודה ומעשים טובים, ועשה מלאכתו עראי ותורתו קבע, ובזכות שתיקתו ומסירותו נפשו שלא לספן יהודי מישאאל, זכה לעשר וקבודת פרותיו בעולם הזה והקדש קצת לעולם הבא. שמו היה ר' אשר זליג וידמן, בעל "קב וידמן" בירושלים. חנות היין שלו היתה ממקמת ברחוב חב"ד שבגור, העתיקה, מול החצר שבה שוכן בית הכנסת לחסיד חב"ד, העומד עד היום על-תל. בזכרונות בן-ירושלים דאז, ר' חיים המבורגר, הוא מתאר את החנות ב"מרתף גדול וחשוף, שהרצפה היתה מלאה עפר, ופתח המרתף פתוח לרחוב. בפנים המרתף היו נתונות חביות של יין, של ייר-שרף, ושל ספירס - אחת על-צפי חביתה... בתחלת המרתף ולפנים עמד שלחן עתיק-יומין, עם פסוי של פח עליו. על הפסוי עמדו פוסות ובקבוקים של כל מיני משקה, וכן המדות שמדד בהן... וספסלים ארבים של קרשים ישנים המנחים על תבות עץ היו, שם, שעליהם ישבו השותים..."

וכך מתאר המבורגר את סוחר היין, ונוכל כמאן ללמד כיצד היה נראה סוחר ירא-שמים בירושלים דאז: "ר' אשר זליג היה תלמיד-יחכם וירא-ה', בעל-צדקה בגלוי ובסתר, ואיש נבדד מאד. היה גם ראש-דגל בחב"ד קדישא. דרבו היה כי בבקר פתח את חנותו-מרתפו וישב בה בקשה או שעתים, עד שבא אחד מבניו למלא את מקומו. לקח את בים הטלית והתפלל שלו, ובו היה גם-כן סדור נהורא רבה, והלך להתפלל במגנים שבחורבת ר' יהודה החסיד. תפלתו נמשכה בשעתים, משום שהתפלל מתוך הסדור מלה במלה, ואחר התפלה אמר כל סדר התפלות והבקשות המדפסות בסדור וכמה פרקי תהלים, וחזר לחנות".

באותם ימים, כמו בימינו אנו, סבלו יהודי ירושלים מבני ישמעאל האזורים, אשר הציקו להם בכל דרך, בשנאת ישראל החדורה בהם מאבות-אבותיהם. היו בהם כאלו שלמאית-עין שמרו על קשרי-ידידות עם היהודים, וכלפי חוץ התנהגו באדיבות כלפי "בני-דודיהם", אך שנאתם הכבושה צפה ועלתה בכל הזדמנות. אף היו גם כאלו שהיו מפגנים בריש-גלי את שנאתם ליהודים, ונצלו כל הזדמנות כדי להציק להם. באותם ימים התגוררו בירושלים משפחה ערבית בזויה ושפלה, בלם זלגנים ושודדים, ורבת שבועה לה ירושלים מהם. הכניו שדבק בהם היה ה'פאשיטים', על-שם מוצאם הפך 'פאשיט', ואחד מהם היה 'נז'י' בשטיט', פריון פוזח וריק, בזוי ושפל, שאף לא חסד ידו מהטפה הקרה, על אף האסור המוטל על המסלמים בשנית יין. הוא היה מסתובב כל הימים בין היהודים, שכן רבע הפאשיטים היה סמוך לרחוב חב"ד ורחוב היהודים שבגור, העתיקה, והיה מטוד לכל העוברים ושבים. בעיניו הבולשות היו בוחן כל העת מה יעלה בידו לגנוב ולסחב, לעתים היה מנסה להתערב בין הקונים והמוכרים, מבבל את מחם ודורש דמי תווך על עסקאות שכלל לא היו קשור אליהם, וכדי להפטר מפגע רע' זה, היו הסוחרים תוחמים לידיו פמה גרושים. כך היה מבלה את ימיו, מסתובב כשור מועד ברחובות העיר, מטריד את כל הסביבה ומעורר סביבו מהומות. גם על חנות היין של ר' זליג וידמן לא היה פוסט, ובכל פעם שעבר במקום היה דורש לקבל כוס גדולה של ייר-שרף, ואין ואביו אם היו מסרבים ל... ליל שבת אחת, כאשר הרחובות היו ריקים מאדם, הסתובב הפגע הפאשיט ברחוב הסמוך לביתו של ר' זליג, שהתגורר בסמוך לחנות היין, וראה את אחד התושבים, אברך צעיר שזה עתה התחתן, יוצא מביתו כדי להשתתף בשמחה משפחתית שנערכה בליל שבת. הבחין הערבי השפל ביציאתו, ונסה לפרץ פנימה ולעשות בבית ככל העולה על רוחו, אלא שבני הבית הקימו קול וצקה, ועד מהרה הועקו אל המקום פמה מהשכנים. הראשון היה ר' זליג וידמן, ויחד עמו היה גם בחור צעיר וגברתן. הפאשיט הפוזח נסה פמוכן להמלט, אולם השכנים איתו בו בחזקה והמתינו עד שיעיר שוטר מקומי. אלא שהלה התפרע ונסה להחליץ מידיהם, והצעיר נטל את ה'צאנצ'י' - מוט הברזל שעמו היו נועלים את הדלת מבפנים, כפי שהיה נהוג בירושלים של פעם, והנחית מכה אדירה על רגלו של הפושע, וזו שבירה מיד. מוכן שהפושע כבר לא יכול היה להסתלק, שכן שכב ונאנק מכאבים ברגלו השבורה, אבל שטן זה מהר להפך את עצמו מרודף לנרדף. מיד עם הגיע שוטר העיר, החל הערבי לצוץ כי הוא חף מפשע, ויהודים התנפלו עליו בלי כל עול מצדו, וכך יצר עלילות דם נעזבת, ממש כמו הערבים בני זמננו. השוטרים בקשו ממנו לזהות את האיש שהכה אותו, אלא שהוא לא הכיר את הצעיר שהשכיל להמלט מיד, ולכן האשים מיד את ר' זליג וידמן, אותו הכיר היטב מחנות היין, ותחת הטובות שעשה עמו העליל עליו את העלילה השפלה. השוטרים דרשו מר' זליג להודות באשמה, אלא שהוא טען ברוקח כי לא הכה את הערבי, וכאשר נשאל על זהות המכה, סרב לגלות, שכן ידע שיש בכך משום דיני נפשות בפלא התרפי דאז, וטען בתקופה שאינו יודע את זהותו. וכסדום בשעתו נאסר ר' זליג בפלא הפלילי, בעוד הערבי הפושע הובל לבית-החולים הממשלתי ללא כל אשמה, אלא להפך - כקרבן מספן...

תשעה חדשים צופים ישב ר' זליג וידמן בבית-הפלא התרפי, יחד עם ערבים רוצחים ושפלים, ותלאות רבות עברו עליו באותם ימים ארפים. יכול היה להשתחרר ברגע אחד מפלאו, אלו היה מגלה את זהותו של היהודי הצעיר שהכה את הערבי, אולם הוא עמד בגבורה בנסיון הפכד, ולא גלה שמץ דבר. ומן השמים שלמו לו במנה גדושה. תקופה קצרה לאחר יציאתו מהפלא, שלוחה פמוכן בשתדלנות רבה ובעקר - בתשלומי שחד ובקשישים בנסח התרפי המסרת, שפך ר' זליג את חנות היין שלו בעיר העתיקה, ולאחר תקופה נוספת החליט להעביר את החנות אל ירושלים החדשה. בסמוך לבתי ויטנברג, ברחוב חיי אדם היורד מרחוב שטראוס לכיוון מאה שערים, הקים ר' זליג חנות גדולה של יין, ומעליה בנה פמה בתים שכלם היו בבטלותו.

וכיצד הגיע לעשר זה? התברר, כי בתקופת שהותו בפלא התרפי, היה עמו ערבי רוצח שנדון למיתה. הלה התפעל מאד מאישיותו של היהודי ר' זליג, שהסכים לשבת בפלא רק כדי שלא למסר לידי המשטרה יהודי אחר, אף שלא הכירו. באחד הימים התודע לו ר' זליג וספר כי בחייו צבר הון רב ממעשי השד הנועזים שלו, וכיון שהוא רואה כי ימיו ספורים והוא עומד לקראת הוצאה להורג, פני שהיה נהוג באותם ימים תחת השלטון התרפי, הוא מנלה לו את מקום האצצר הגדול.

יהודי ירושלים המשיכו לסבל מפגיעתו הרעה של אותו פאשיט בזוי, ועוד ימים ארפים היה מסתובב פשהוא נשען על מקלו, גורר את רגלו השבורה, ומטריד את בעלי החניות וסוחריו העיר. ומיד חדש אף היה מקבל דמי חדש מהועד הפללי ומיתר הפוללים ובתי החסד בירושלים, בתור 'הקרבן של היהודים'...

מן הענין להוסיף את מה שספר חוקר ירושלים שבת זכריה, כי בעת סיורו באזור בתי ויטנברג לפני כ-30 שנה, פגש את ר' נחמיה גריבסקי ליד השכונה, שספר לו על היקב שפעל בעבר, ונתאר כיצד הגיעו ערביי חב"ד לשכונה באמצע הלילה, עם גמלים וחמורים עמוסים עגבים המיעדים לקב וידמן. זה היה קורה מספר פעמים בשבוע, ואף שהדבר היה מעורר רעש גדול ומפריע למנוחת השכנים, לא היה אף אחד מעיר לבעלי היקב על המטרד, שכן "זה ענין של פרנסה אצל האלות, ואין אפשר להפריע לכר-אדם להתפרנס!"

וירא אליו ה' - יש לדעת למה שנה הכתוב להקדים היראה קדם הנראה שהתחיל לדבר בו, שהיה לו לומר וירא ה' אליו, וכמו כן מציינו שד"ר בכל המקומות הקודמות וירא ה' אל אברהם וגו' ויצחק וגו' וירא ה' אל וגו' אני אל שדי. עוד צריך לדעת מה נאמר לאברהם בנבואה זו. וירא אמו כי בא לבקר מכתא מילתו, אלא שלא הזכיר קמו לדבר זה בכתוב:

וגראה, כי כונת הכתוב הוא שבא להודיע שהשרה שכינתו עליו ונעשה מרבה לשכינה. ותמצא שאמרו ז"ל שהאבות מרבה לשכינה, והוא אומרו וירא אליו ה' שגלה ה' שכינתו אליו, וזהו הקדים תבת אליו להזכרה ה' לומר שנתגלת עליו השכינה, מה שלא נשמע באמרו וירא ה' אליו, כי ה' יפסיק בין הגלוי למתגלה בו, והבן. וזהו תמצא שלא נאמר עוד וירא בכל הנבואות הנאמרות לאברהם אחרי זאת, אלא ויאמר ה', כי מצוי הוא לפני עטרה לראשו:

יקח לא משעמ מים - עוד רמזו ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה יש בה בחינת הפשט ובחינת הפנימיות, והנה המלאכים שבאו בדמות אנשים הוא גוף שברא להם ה' רוחני מהגלות האזורים, ובערך עצמות המלאך יחשב גוף ויחיתם אליו בחינת רגל כידוע השנים ליוצאי חוץ, וימיו להם שיקחו מעט מים מפשטי התורה ויטהרו בו ורגליהם שהוא בחינת גוף הנפר עליהם, וישענו תחת העץ שהיא התורה שנקראת עץ חיים, וזהו אמר העץ בה"א הידיעה. גם אמר להם שיקחו פת לחם, היא בחינת פנימיות התורה ויסקרו בו פנימיותם, והוא אומרו לבכם. ודקדק לומר פת לחם, פת שיש בבחינתו לחם שהם ה' היות שהם בחינת חיות העולמות:

דברי הימים

ביום ט"ו במרחשוון תר"מ, השלים רבי יחיא קרח מגדולי חכמי תימן, את כתיבת חיבורו "מרפא לשון" על תרגום אונקלוס, בו ביאר את התרגום וביאר את הנוסחאות המדויקות של מסורת תימן. בחיבור זה קינא את כבוד מסורת תימן הקדומה, כנון במנהגים וחלוקות, וכן הגן בחריפות על מסורת תימן מבטלת חבנים. במאמרו על לשון הקודש הוא כותב: "ויש לך לדעת שמצוות ידיעת חכמת לשון-הקודש היא שורש כל התורה, ואע"פ שאינה מתרג"ג מצוות, לפי שהיא בכלל עסק התורה, שאין מצוות עסק התורה ומקיימת אלא בלשון-הקודש... וגם שכר תלמוד-תורה לא יהיה אלא כפי ידיעת האדם חכמת לשון-הקודש. כי מה שהוא מבין חכמת לשון-הקודש בדקדוק יכול לעמוד על כונת דברי-תורה וטעמיהן בדקדוק... משא"כ מי שאינו מדקדק לירד לעומק טעם הלשון, שלא יזכה להבין דרך האמת, ואפילו אם ילמד הרבה ידעה יגע לריק". כאשר הגיעו שלושים לתיומן ושמע את דיבורם המשובש בלשון-הקודש, היה תמה מאוד, וכך הוא מספר: "פעם אחת שאלני אשכנזי אחד על ספר שלפני, והיה אומר כך 'ויורכבים', ולא ידעתי מה הלשון הזה, וכך היה אומר ב' וג' פעמים, וסוף דבר הראה לי בכתב והנה אומר 'זה אורח חיים', ונפלאתי על-זה שאפילו כשהיהא עירובין (ג), 'שלוותי תוכליך לבאי' לא ידבר, ומי יוכל להבין זה..."

מעניין לציינו, כי כאשר נשאל רבי עמרם קורח, בנו של בעל "מרפא לשון" והרב האחרון של יהדות תימן, על אודות שם המשפחה, והשואל ניסה לשכנע כי אבותיהם היו משוררים גדולים כדרך בני קורח הלויים ולכן נתכנו בכינוי זה, "צחק הרב הזקן ואמר, לא כך נעשו שמות משפחה אצלנו בתימן, אלא בוודאי אחד מאבות אבותי היה קנתרן גדול וכינוי אותו 'קורח' בדרך גנאי, ונשאר השם בדוק בכל המשפחה..." רבי יצחק רצאבי שליט"א כתב "יש ללמוד לעניין משפחה בשם זה שבתורה, כי טוב להם לכתוב בואר, והם אינם קשורים אליו (אל קרח שחלל על משה רבנו ע"ה) אף שנאמר ובני קרח לא מתו, שהיו אינם לויים, אך הוא מציין שבעבר דרכם היתה לכתוב שמו בכל וא"ו".

לעצמו בחייו הפרטיים". וכן השיב לאדם שספר כי בבית הוריו וחזונו אוכלים מאכלים מהקשרים שהוא אינו אוכל בביתו. והשיב: "ספרו לי עדי ראיה ששהו בבית של משפחה ספרדית בירושלים, ורבי חיים זוננפלד אכל שם מהבשר שנשחט בידי הספרדים. וזאת עליך לדעת, כי כאשר אתה מתארח אצל משפחה או אצל אנשים המזקקים ליראי שמים, עליך לאכל ממה שמגשש לפניך, שהרי בודאי אינם מאכילים אותך בנבלות וטרפות". וכשהשואל היין לשאל אם הרב נוהג בן בעצמו, אמר: "בודאי! כשאני נמצא בחתונה, אני אוכל בשר-עוף גם מהקשר שאיני מכניס לביתי!"

וכך ספר רבי משה זיבולד, כי פעם השתתף בסעדת ברית-מילה שערך רבי יעקב עזרס לכן קרובו רבי אברהם פרוי, וכשראה רבי יעקב את ר' משה שאינו אוכל, אמר לו: "אתה יכול לאכל אצלי בלי פקפוק, שכן פעם ערכתי סעדה בביתי, ורבי חיים זוננפלד הגיע ואכל בסעדה זו, ואתה אינך אוכל!?" ועל רבי חיים זוננפלד מספר גם, כי לאחר שנשא את אשתו ושהיה, לא היה ספק בידו להעביר לה את מנהגו שלא לאכל שרייה בפסח, ומתוך הרגלה ומסורת אבותיה הבינו בעבורו תבשיל שבו השתמשו במצוה. בני רבי חיים שמו לבם לדבר, ומהירו לגלות את אזורו על כך, ואולם רבי חיים הזהירים שלא לומר לזוגתו דבר, כדי שלא לגרם לה חלישות-הדעת ונעמת-נפש, והעדיף לאכל שרייה באותה שנה, כדי שלא לצער את אשתו שזה עתה נשא. ומסתבר שערך התרת-נדרים לשעה.

בביתו של רבי אהרן לייב שטיינמן קנו פעם בננות, והרבנית הותירה אותן כדי שהרב יעשרן ופתה לנח. קטע הרב ראש של בננה ועשר, ובקש מנכדו לאכל את הבננה, שכן "אם לא אוכלים את הבננה אחרי שקלפו אותה, היא משחירה, ואיני רוצה שסבתא תצטער ותראה זאת. גם אני רוצה להשליך את הבננה לפח, שהרי זה 'בל-תשחית', ולכן הייתי לנכד לאכל אותה, אך הנכד סרב, 'לא מתחשק לי...'. בדרך רבי אהרן לייב ואכל את הבננה. לכאורה ספור גיל, אלא שהנכד לא ידע, כי הרב מעולם לא אכל בננות! שכן נחלקו הראשונים מה מברכים על בננה, ובשלי התוספות סבורים כי יש לברך עליו 'בזרא פרי העץ', שכן שרשיו נותרים באדמה, אף שהשיח מתחדש מדי שנה. ואף שבשולחן ערוך נפסק להלכה שיש לברך עליו 'בזרא פרי האדמה', יש הסבורים כי הפסק זה רק מדיו ספק, ויתכן אף שיש לחשב לאסור ערלה, ולכן מנע הרב את עצמו שלא לאכל בננה. אבל כשיש צל של ספק שוא הרבנית תצטער, הגם שבזבזת לא מדבר על צער גדול, לא כדאית כל התמרה, והוא עבר על הגדר שגדר לעצמו, ואכל!

על הפסוק "ויטע אשל בבאר שבע" שנאמר על אברהם אבינו, מכאן רבי יעקב בולי באריכות, בספרו הנוגע "מעם לוועד", את מצות הנכנסת אורחים, והוא מפרט אחד-עשר כללים של התנהגות ונימוס נאותים, שבהם צריך האורח להתנהג בבית מארחו. בכלל השלישי הוא מזכיר את האורח, שאם הוא בעל-נפש המחמיר על עצמו שלא לאכל בשר של שוחט שאינו סומך על עצמו שלא להשתמש מלהשתתף בפעדה באמתלה שאינו יוצא מביתו והוא מקים בפעל 'אשר יושבי ביתך', אבל אם נאלץ להגיע לפעדה אליה הזמן, "יאכל מה שאוכלים בלם, ובפרט אם תלמיד-יחכמים מסבים שם ואוכלים הכל, בודאי אין ראוי להיות מחמיר יותר מהם, מאחר שזמן הדין מתר, ועליך אמו דוד המלך עליו השלום אתהלה בתם לבני בקרב ביתי, רצונו לומר, מתי אנהג בחמרא יתרה? כשאני נמצא בתוך ביתי, אבל כשאני נמצא בבית אחרים, עון הוא לנהג בחמרא יתרה".

ולא היה רבי יעקב בולי רק נאה דורש, אלא גם נאה מקים, כפי שמספר החיד"א ב"שמחת הרגל": "ושמעתיו על מהר"ר יעקב בולי זצ"ל, המזהר את הרבים בספר מעם לוועד, שהיה שרוי בהפקעת שלשה ימים, ויום השלישי לעת ערב אחר חצות הצדק ללכת לבית אדם שנה, ובכדוהו בכוס משקה הקאפ"י, וכדי שלא לפרסם מעשיו שתה הקאפ"י, וידע הדבר אחר כך מבני ביתו, והחיד"א מצא בכך רמז לסמן "צפון" שבבילי הסדר, שיש לאדם להצניע את מעשיו, כדי שלא יגיע לידי יהרא, ושללא תשלט עני-הרע במעשיו, כי אין הגרבה שורה אלא בפסווי מן-העין.

רבי שלמה זלמן אוירבך היה מזהיר תמיד את תלמידיו, כי אף אם הם מחמירים על עצמם בענינים שונים, כגון בהקפדה יתרה על פשרות המאכלים, אסור להם להחמיר בשעה שהם מתארחים אצל אנשים כשרים, כדי שלא לפגוע בכוונתם. בחל המועד סכות, הגיעו אליו כמה תלמידים לבקור חג, וכאשר פגד אותם הפירות, הפרישו כמה מהם מעט מהפירות והניחו בצד, במנהגם להפריש מהם פרי תרומות ומעשרות שוא לא הפרשו בדין. רבי שלמה זלמן שם לב לכך, אך מתוך עדינות-נפשו ואצילות-רוחו לא הוכיחם על חצפתם, אלא נטל את החלקים שהפרישו ואכלם, באומרו: "הרי זה 'בל-תשחית'..."

פעם הובאה לפניו שאלה של תלמידות המתגוררות בחוץ-לארץ, ובזמן שהותן בארץ הן מתארחות אצל משפחות שונות, ואינן יודעות כיצד לנהג בעניני פשרות. השיב רבי שלמה זלמן בהחלטיות: "יש להורות להן, כי אפשר לסמן על ההקשרים המקבלים בארץ, אף שבזבזת כל אחד יכול להחמיר

ואקחה פת-לחם וסעדו לבכם אחר תעברו (וי, יח). מפרש רש"י: "אחר תעברו - אחר-כך תלכו", ולפי פירושו משמע שהתבונן 'וסעדו לבכם' אינו מחזיר את התבונן 'ואחר תעברו', אלא הם ענינים נפרדים, אך טעמי המקרא מחזירים את התבונן בטעמי מהפך פשוט וזקוק קטן, ואם כן משמע: 'ואקחה פת לחם ותעדרו את לבכם אחר שתלכו מכאן, והיו שהמלאכים יאכלו את הלחם בהמשך דרכם, ויש כאן רמז לרבי המושקע במסכת פאה שיש לתת לעני העובר ממקום למקום מזון שהי מסירות לחם, ובפי שנתן אברהם להג' וישמעאל 'לחם וחמם מים'. וכאשר ראה אברהם את המלאכים ובקש מהם ללוא אל ביתו ולא נכנסים אליו, אף שהיה מפרנס שבביתו אפשר לקבל אש"ל מלא, הבין אברהם ששלושת האנשים ממזרים לורכם ואין לחם פני להתעב, ולכן רץ לקראתם ובקש מהם ללוא אל ביתו עד שיכין להם לפחות צד לדרך. ולכן אמר 'ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו', והיו שתסעו את לבכם אחר שתלכו מכאן. אבל אברהם רצה שיאכלו אצלו, ולכן רץ מזה ללחץ להם את השערה, ועל הכל כתב 'ויצ'ר' ו'ויסדר'. ולכן גם מובן למה לא כתב שהביא להם את הלחם, רק כחוב שהביא חמאה וחלב ובר-הבקר אשר עשה, והיו הלחם אלא שהלחם לא הוכן לשערה בביתו, אלא היה מובן לצד לדרך. ורמז לזה פתבות 'ואקחה פת-לחם' המעטמות בטעמי קומא ואולא, כלומר: אכן לבם את הלחם מזה, כדי שיש ידך בך תוכלו להקדים וללכת ללדכם. (מחברת פתח-הדף)

וישפם אברהם בבקר (וי, יח)
בטעמי קומא ואולא, ואף התבונן 'וישפם אברהם' בבקר שנאמר בשעה ששלח אברהם את הג' וישמעאל, מטעמות בטעמי מזה מזה פור. פניו שבשעה שעמד אברהם אבינו לפני המקדש שעתה נצטוו מפי ה', עשה זאת בהתלהבות והקדים והלך למצוה בהשתוקקות לקים רצון ה'. אבל כאשר היה עליו לשלח את הג' ואת וישמעאל בנ, עשה זאת במתינות ושוב הרע, והיה מזה ועומד עד שפשו אומם ללדכם. ומכאן למד האדם מוסר השכל, כמה עליו להתישב ברעתו טרם הוא משלח אדם מפניו, אפילו אם חטא כלפיו. אבל לקראת עשית בעוד מצוה עליו להקדים ולהלך. (שור לבית)

מדגש

על 'ויבצע עצי עול' מובא בפרגם הקיסר לונגו: 'אקטע קיסין וזיקא וזאנא ודקלא דחזון לעלמא', כלומר שקטע עצי זית, עצי תאנה ועצי דקל הראויים לעולם, וזמחו רבים, אך נטל אברהם עצי זית, ובני פמישן בתימין נאמר 'כל העצים פשרים למערכה, חזין מישל ופן ושל זית?' ובגמרא שם נחלקו אם משהו שיש בו קשרים ואינו נשדף יפה, או מפני שיש בו קשרים, ולא נמן להסביר שאצל אברהם עוד לא היה השטח של ישוב הארץ, מפני שרש"י שם מסביר שזעזע כלם אסור מפני הקשרים שבהם.

יש שהגדירו מפני כך את הנרשם בפרגם 'אקטע קיסין וזיקא', וסביר כי הפנה שאברהם בקע את התאנה והדקל לעצים דקים כדי שיכל להכביר את האש בקלות, כמו האלימא שהצויה בפערה פמונה במשנה בתימין. סביר לנרשם זו יש ב'ספר העיר' שקטב כי על הפסוק 'ויבצע עצי עול' מתרגם בפרגם: 'וישלי' 'מפצע קיסין לעלמא', ולכן זו מופיעה גם בתלמוד הירושלמי סנהדרין 'מפצע קיסין', ובמדרש רבה שאמר יהודה ליוסן: 'אם למפצע קיסין וזיקא'. אלא שלפי זה לא תתבשר וז' החבור של 'והזאנא', שהרי הפנה שקבע אותם עצמן לעצים דקים, ולכן היו שהחזיקו להגיה 'והזאנא'. אך לדעת הרב רצאבי פנת התרגום לצלוח תלגס פני מין, וסבר בשמו 'אית' בהשפעת החגי' של הקו"ף בחלק מעי' מין פני' 'ל' תבנא' ולפי 'פירוש תפנית' על 'המקדש הגדול' התיקני, הוא 'המקדש' הנזכר בפסוק ברכות ל'י' זה פנת התרגום שאברהם בקע שלשה מיני עצים, מנא, תאנה וזקל, ויש לנרשם אפילו 'קיסין וזיקא', ולא 'דקלא'.

ממחז

יהודי אורח השכים קום לבית-הכנסת לתפלת שחרית, בדרפו של אברהם שעליו נאמר 'וישפם אברהם בבקר', ולא מצא שם אלא את השמש שעמד פתח. שאלו האיש בלשון תנאי' שיעה: 'מדוע באתי ואין איש?' והשמש התרה-התחזק אחריו בהקשר דברי תנאי: 'קראתי ואין עולה'...

טפיוספין החלו המתפללים להתאסף, וכאשר הגיע החזן לשתתב, כבר נכח במקום חצי מהצבור. עד תפלת העמידה כבר התאספו כלם, ואולם לאחר מכן נחפזו ללדכם ויצאו מבית-הכנסת עוד בטרם הסתיימה התפלה.

נאנח האורח ואמר: 'עלש' אני מבין את סדר 'המדיש' פתבכל. אמר: 'שתתב, פאשר רק חצי מהצבור נמצא - אומי החזן רק 'חצי מדיש'. לאחר תפלת העמידה, כאשר הצבור שלם פלו - אומי החזן 'מדיש שלם'. בסוף התפלה נותרו רק הרבנים - ולכן אומר החזן 'מדיש דרבנן'. ולאחר התפלה, כאשר החזן נותר בגוף פתח, הוא אומר: 'מדיש' תום'...

ה"ש"ר שלום" ממלז הסביר, מדוע חזק אברהם אבינו לבקש עצה על המילה? אלא שלא ידע כיצד יוכל לבקש מעבדיו להסכים למול את עצמם. וממרא יעץ לו, שימול תחלה את עצמו, וכך יוכל לשכנע גם אותם לעשות כמותו, כפי שנאמר "המול ימול" - תחלה את עצמו ואחר כך אותם. וללמד, כי טרם ידרש האדם מבנו או הניכו דבר-מה, עליו לתקן תחלה את עצמו...

הפצ'ת
ועד הפצת תורה

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777

5806777@GMAIL.COM